

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Asiantuntijakuuleminen 12.1.2023

Valviran lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi potilasasiavastaavista ja sosiaali-asiavastaavista sekä varhaiskasvatuslain 53 §:n muuttamisesta (HE 300/2022 vp)

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on 16.12.2022 pyytänyt Valviralta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi potilasasiavastaavista ja sosiaali-asiavastaavista sekä varhaiskasvatuslain 53 §:n muuttamisesta. Valvira esittää lausuntonaan seuraavaa:

Valvira pitää hallituksen esityksiä pääosin kannatettavina ja pitää tärkeänä, että myös potilasasiavastaaville määritellään laissa kelpoisuusvaatimukset ja toiminta järjestetään kokoaikaisesti. Valviran näkemyksen mukaan potilas- ja sosiaali-asiavastaavien toiminnan organisointi yhtenäisenä hallinnollisena kokonaisuutena vahvistaa asiavastaavien mahdollisuuksiin kehittää työtään yhdessä, joka omalta osaltaan edistää asiakkaiden oikeuksia ja asemaa.

Valvira haluaa kuitenkin nostaa esille seuraavia asioita:

Esityksen 2 § 4 momentin mukaan hyvinvointialueen olisi nimettävä potilasasiavastaavia ja sosiaali-asiavastaavia riittävästi siten, että potilasasiavastaavien ja sosiaali-asiavastaavien palveluja on saatavilla potilaiden ja asiakkaiden palvelutarpeen mukaisesti. Perusteluissa todetaan lisäksi, ettei ehdotetussa säännöksessä säädettäisi tarkemmin potilasasiavastaavien tai sosiaali-asiavastaavien lukumäärästä tai henkilöstömitoituksesta, sillä potilaiden ja asiakkaiden palvelutarpeet vaihtelevat alueittain ja hyvinvointialueiden tulisi arvioida riittävä potilasasiavastaavien tai sosiaali-asiavastaavien määrä alueensa potilaiden ja asiakkaiden palvelutarpeisiin nähden. Valvira toteaa, että jo nyt asiamiestoiminnassa on noussut esille liian vähäinen resursointi asiamiesten lakisääteisiin tehtäviin nähden. Aikaa ei ole jäänyt potilas- ja asiakastyön lisäksi riittävästi tai lainkaan asiamiehille kuuluvaan muiden tehtävien hoitamiseen. Nykyisen asiamiestoiminnan kokemusten ja hallituksen esityksessä mainitun Kumpulän selvityksen (STM 2020:13) perusteella kohtuulliseksi asukasmääräksi yhtä asiamiestä kohden on arvioitu 100 000–150 000 asukasta. Aiemassa vuoden 2008 selvityksessä (STM 2008:17) kohtuulliseksi asukasmääräksi yhtä asiamiestä kohti arviointiin enintään 100 000 asukasta. Koska kohtuullisen asukasmäärän arviota asiamiestä kohden voidaan pitää suhteellisen vakiintuneena asiamiestyön lakisääteisten tehtävien hoitamisen kannalta, tulisi tämän näkyä myös hallituksen esityksessä. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta säädettäväksi tarkemmin asiavastaavien lukumäärästä tai henkilöstömitoituksesta.

Valvira pitää tärkeänä, että laissa säädetään tai ainakin lain perusteluissa todetaan selkeästi suuntaa-antavasta asukasmäärästä asiavastaavaa kohden, koska tämä on selkein ja objektiivisin lähtökohta arvioida asiavastaavien riittävyyttä, vaikka hyvinvointialueiden koko sekä potilaiden ja asiakkaiden palvelutarpeet eroaisivat toisistaan. Jokaiselle pienemmällekin hyvinvointialueelle tulisi kuitenkin nimetä omat potilasasia- ja sosiaaliasiavastaavat. Valviran näkemyksen mukaan suuntaa-antava asiavastaavan kohtuullisen asukasmäärän määrittely edistäisi asiakkaiden ja potilaiden yhdenvertaisuutta hyvinvointialueilla. Samalla se mahdollistaisi ja yhdenmukaistaisi ohjauksen ja valvonnan asiavastaavien riittävän resurssoinnin osalta.

Valvira pitää tärkeänä, että potilas- ja sosiaaliasiavastaavien sekä vastuuhenkilön toiminnan riippumattomuuden turvaamiseksi laissa säädetään myös asiavastaaviin kohdistuvasta vastatoimien kiellosta, heidän toimiessaan potilaiden ja asiakkaiden oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi. Vaikka henkilöstön vastatoimien kielloista on säädetty sosiaalihuoltolaissa (48 §) ja ehdotetaan säädettäväksi valvonnan yleislaissa (HE 299/2022, 29 §) Valviran näkemyksen mukaan näitä ei kuitenkaan voida soveltaa nyt lausuttavana olevan lain mukaiseen asiavastaavien toimintaan. Valvira ehdottaa näin ollen, että asiasta voitaisiin säätää asiavastaavien riippumattomuutta ja puolueettomuutta koskevassa 5 §:n lisättävässä toisessa momentissa tai erillisessä 5 a §:ssä seuraavasti:

Potilasasiavastaavana, sosiaaliasiavastaavana tai asiavastaavien vastuuhenkilönä työskentelevään henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia sen seurauksena, että asiavastaavat tai vastuuhenkilö on toiminut potilaan ja asiakkaan oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi 8 §:n 1-3 momentissa esitetyllä tavalla.

Valvira toteaa lisäksi, että selkeyden ja tarkoituksenmukaisuuden vuoksi työnantajan vastatoimien kiellon viranomaisvalvonta olisi perusteltua kirjata näkyviin ja todeta sen olevan työsuojeluviranomaisen tehtävä. Työsuojeluviranomaisella on osaaminen vastatoimien tunnistamiseen palvelussuhteissa ja työoikeudelliset keinot epäasianmukaiseen toimintaan.

Hallituksen esityksen 8 §:n mukaan asiavastaavien potilaiden ja asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä koskeva vuosittainen selvitys annettaisiin hyvinvointialueen aluehallitukselle ja hyvinvointialueen olisi julkaistava selvitys Internetissä ja tiedotettava selvityksen julkaisemisesta. Valviran näkemyksen mukaan selvityksen vaikuttavuuden lisäämiseksi samassa pykälässä tulee säätää, että selvityksen lisäksi tulee julkaista tiedot myös siitä, mihin toimenpiteisin aluehallitus on katsonut tarpeelliseksi ryhtyä potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien vuosittaisen selvityksen perusteella. Tämä velvollisuus koskisi myös muita selvityksen vastaanottaja tahoja. Tämä lisäksi hyvinvointialueen asukkaiden tietoisuutta siitä, miten asiavastaavien kokoamaa asiakkaiden ja potilaiden antamaa informaatiota otetaan huomioon palveluja järjestäessä ja kehittäessä.

ValviraSosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Dnro V/39684/2022

Hallituksen esityksen asiavastaavien toiminnan valvontaa koskevan 14 §:n perusteluiden (s.75) mukaan ”Sen lisäksi, että aluehallintovirasto ja Valvira valvovat potilas- ja sosiaaliasiavastaavien toimintaa järjestävää tahoa, ne voivat antaa hallinnollista ohjausta myös suoraan virheellisestä menettelystä vastuussa olevalle henkilölle.” Valviran näkemyksen mukaan epäselvyyksien välttämiseksi kyseisessä kohdassa tulisi tuoda esille, että kyseinen viran-omaisvalvonta on tarkoitettu kohdentuvan nimenomaan palvelun järjestäjän tai tuottajan ja siitä vastuussa olevan henkilön toimintaan, ei yksittäisten sosiaali- ja potilasasiavastaavan toiminnan valvontaan. Potilas- ja sosiaaliasiavastaavia ei ole mahdollista valvoa ammattihenkilölainsäädännön nojalla, sillä asiavastaavat eivät työskentele terveydenhuollon ammattihenkilön tai sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävissä. Tämä todetaan myös hallituksen esityksen perusteluissa. Valvira katsoo, että yksittäisten potilas- ja sosiaaliasiavastaavien toiminta on siten järjestäjätahon omavalvonnan ja työnantajan valvontatoimenpiteiden piirissä.

Ratkaistu: 10.01.2023

Ratkaisija: Henriksson Markus

Virka-asema: Ylijohtaja

Esittelijät:

Autti Lilli, Ylitarkastaja

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu
asiankäsittelyjärjestelmässä.

Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.